

Tasviriy san'at darslari orqali o'quvchilarning estetik madaniyatini rivojlantirishning ilmiy asoslari

Bobur Abdug'ani o'g'li Nabiye
Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada tasviriy san'at fanining umumiy o'rta ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyati, uning o'quvchilarning estetik madaniyatini shakllantirishdagi ilmiy-pedagogik asoslari tahlil etilgan. Maqolada san'at ta'limining shaxs kamolotiga, badiiy did va estetik tafakkur rivojiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, tasviriy san'at mashg'ulotlarining boshqa fanlar bilan uzviy bog'liqligi, o'quvchilarda fazoviy tasavvur, ijodiy fikrlash, go'zallikka nisbatan ongli munosabatni shakllantirishdagi o'rni asoslab berilgan. O'qitish jarayonida yosh xususiyatlariga mos metodlardan foydalanishning ahamiyati ham ilmiy jihatdan asoslab ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, estetik madaniyat, badiiy tafakkur, ijodiy qobiliyat, san'at ta'limi, estetik idrok, vizual tafakkur, go'zallikni anglash, badiiy did, pedagogik jarayon

Scientific foundations of developing students' aesthetic culture through fine arts lessons

Bobur Abdugani oğlu Nabiye
Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: This article analyzes the role and importance of fine arts in the general secondary education system, its scientific and pedagogical foundations in forming students' aesthetic culture. The article highlights the impact of art education on personal development, the development of artistic taste and aesthetic thinking. It also substantiates the inextricable link between fine arts lessons and other subjects, their role in forming students' spatial imagination, creative thinking, and a conscious attitude towards beauty. The importance of using age-appropriate methods in the teaching process is also scientifically substantiated.

Keywords: fine arts, aesthetic culture, artistic thinking, creative ability, art education, aesthetic perception, visual thinking, perception of beauty, artistic taste, pedagogical process

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tasviriy san'at fani shaxsni har tomonlama kamol toptirish, badiiy-estetik jihatdan yetuk, barkamol insonni tarbiyalashga xizmat

qiluvchi muhim o'quv predmetidir. Mazkur fan o'quvchilarda badiiy madaniyatni shakllantirish, go'zallikni his etish, estetik idrok va ijodiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, u inson shaxsiyatining ma'naviy-ruhiy boyishini ta'minlaydi. Tasviriy san'at har bir inson uchun zarur bo'lgan badiiy madaniyat elementlarini shakllantiradi. Chunki inson, qaysi kasb egasi bo'lishidan qat'i nazar, o'zining mehnat faoliyatidan tashqari vaqtida dam olishi, ruhiy tetiklikni tiklashi, estetik zavq olishi zarur. Bu ehtiyojni u san'at asarlari bilan muloqotda bo'lish - muzeylar, ko'rgazmalar, galereyalar, madaniyat markazlarini ziyorat qilish orqali qondiradi. Shu orqali o'quvchi hayotda go'zallikka nisbatan ongli munosabatni shakllantiradi, bu esa uning umumiy madaniy saviyasi o'sishiga olib keladi.

Tasviriy san'at bilimlari ko'plab kasb sohalarida ham amaliy ahamiyat kasb etadi. Rasm chizish ko'nikmalari faqat rassomlar, dizaynerlar yoki me'morlar uchun emas, balki o'qituvchilar, muhandislar, shifokorlar, quruvchilar, agronomlar, harbiy xizmatchilar hamda olimlar uchun ham zarurdir. Har bir soha vakili o'z faoliyatida sxemalar, diagrammalar, chizmalar, eskizlar yoki modellar orqali murakkab g'oyalarni ifodalashga ehtiyoj sezadi. Shu sababli, tasviriy san'at fani o'quvchilarda vizual tafakkur, fazoviy tasavvur va analitik fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Biroq umumiy o'rta ta'lim muassasalari tasviriy, amaliy yoki me'morchilik san'atlaridan chuqur mutaxassislik darajasida bilim berishni maqsad qilmaydi. Ularning asosiy vazifasi - o'quvchilarga umumiy, elementar badiiy bilim va ko'nikmalarni singdirish, san'atga bo'lgan qiziqishni uyg'otish hamda estetik qadriyatlarga asoslangan dunyoqarashni shakllantirishdan iborat.

Ta'kidlash joizki, umumiy o'rta ta'lim maktablarining asosiy vazifasi - rassomlarni tayyorlash yoki iste'dodli bolalarni san'at yo'nalishida kasbiy jihatdan shakllantirish emas. Mazkur ta'lim muassasalari o'quvchilarda badiiy-estetik madaniyat asoslarini, go'zallikni idrok etish va anglash malakalarini shakllantirishni ko'zda tutadi. Rassomlikka ixtisoslashgan ta'lim jarayoni esa, odatda, maxsus san'at maktablari, akademik litseylar, kollejlari va oliy o'quv yurtlarida amalga oshiriladi.

Shu sababli, umumiy o'rta ta'lim maktablarida tasviriy san'at darslarini o'quvchilarning yosh xususiyatlari va tayyorgarlik darajasiga mos holda tashkil etish zarur. Haddan tashqari murakkab, ortiqcha zo'riqishga olib keluvchi topshiriqlar berish ta'lim jarayonining samaradorligini pasaytiradi, o'quvchilarning fanga bo'lgan tabiiy qiziqishini so'ndirishi mumkin. Shu bois o'qitish jarayonida elementar badiiy bilim va ko'nikmalarni bosqichma-bosqich egallashga xizmat qiluvchi metodlardan foydalanish muhimdir.

Tasviriy san'at o'quv predmetining maqsad va vazifalarini tahlil qilganda, uning maktabda o'qitiladigan deyarli barcha fanlar bilan uzviy aloqadorligini qayd etish lozim. Ushbu fan boshqa o'quv predmetlari orqali beriladigan bilimlarni o'zlashtirish jarayoniga samarali ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, tasviriy san'at fani o'qish, adabiyot,

geografiya, tabiatshunoslik, biologiya, tarix, matematika va mehnat ta'limi kabi fanlar bilan bevosita bog'liq bo'lib, o'quvchilarning dunyoqarashi, tafakkuri va idrokini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, tasviriy san'at fizika, kimyo, jismoniy tarbiya va musiqa darslari uchun ham foydalidir, chunki u o'quvchilarning estetik hissiyotini kuchaytiradi va ularni borliqdagi go'zallikni his eta bilishga o'rgatadi.

Tasviriy san'at estetik tarbiyani amalga oshirishga yo'naltirilgan bo'lsa-da, u shu bilan birga axloqiy, mehnat, ekologik va jismoniy tarbiya jarayonlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Maktab ta'limida bu fan o'quvchilarning nafaqat badiiy didini, balki ularning shaxsiy qadriyatlarini, tabiat va jamiyatga nisbatan munosabatini ham shakllantiradi. Mazkur fan o'quvchilarning badiiy fikrlash doirasini kengaytiradi, ularning estetik idroki, estetik zavqi, his-tuyg'usi, didi, mulohazasi va badiiy baholash qobiliyatini shakllantiradi. Dekorativ kompozitsiya mashg'ulotlari jarayonida o'quvchilar xalq amaliy san'atiga oid naqshlar va buyumlar go'zalligini his etadilar hamda o'zlari ham shu kabi badiiy kompozitsiyalar yaratishga intiladilar. Shu maqsadda ularga xalq amaliy san'ati namunalarini ko'rsatish, ularning shakl va rang jihatdan tahlilini o'tkazish katta ahamiyatga ega. O'quvchilar o'zbek va qardosh xalqlarning naqshlarini kuzatish va o'rganish orqali shakl va rang uyg'unligini, ularning garmonik birligini anglaydilar. Natijada, ularda estetik tafakkur, badiiy idrok va go'zallikni yaratish istagi shakllanadi.

O'qituvchi o'quvchilarga shoxlab barg chiqargan daraxtlarni kuzatish orqali yosh barglarning och yashil va nozik rangda bo'lishini ko'rsatadi. Bahor yomg'iridan keyin o'simlik barglarining tozaligi, ularning go'yo yuvilib chiqqandek tiniqligi, yomg'ir donalarining kumushdek yaltirab ko'rinishi kabi holatlar alohida ta'kidlanadi. Kuz faslida esa daraxt barglarining sariq va qizg'ish tusga kirishi, ularning yerga to'kilganda shildirab tovush chiqarishi obrazli tarzda ifodalanadi.

O'quvchilar o'z rasmlarida uy, daraxt, qush, hayvon, odam, transport vositalari kabi turli obyektlarni tasvirlaydilar. Bu jarayonda ular tasvirlanayotgan predmetlarning o'lchov, proporsiya, shakl, rang va faktura kabi xususiyatlariga e'tibor qaratadilar hamda ularni kompozitsion jihatdan to'g'ri joylashtirishga intiladilar. Bu esa ularda tuzilishdagi proporsionallik, muvozanat va maqsadga muvofiqlik haqidagi tushunchani rivojlantiradi. Tasviriy san'at insonning borliqni anglashida muhim vosita sifatida xizmat qiladi. O'quvchilar tasvir jarayoniga kirishishdan avval predmetlarning shakli, tuzilishi, o'lchovi, rangi va fazoviy holatini kuzatish orqali ularni tahlil qilishni o'rganadilar. Bu jarayon nafaqat ularning rasm chizish ko'nikmalarini, balki tafakkur, xotira va kuzatuvchanlik qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Jonsiz va jonli tabiat manzaralarini kuzatish, ularni badiiy talqin qilish o'quvchilarning atrof-muhitni idrok etish, narsa va hodisalarning ichki mohiyatini tushunish salohiyatini kuchaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, tasviriy san'at darslari o'quvchilarda nafaqat rasm chizish ko'nikmalarini, balki estetik idrok, badiiy did va ijodiy tafakkurni rivojlantiruvchi muhim ta'limiy vositadir. Ushbu fan orqali o'quvchilar borliqdagi go'zallikni ko'ra bilish, qadrlash va uni ifodalash malakasiga ega bo'ladilar. Tasviriy san'at mashg'ulotlari ularning ma'naviy-ruhiy dunyosini boyitadi, estetik zavq va tafakkurini chuqurlashtiradi. Shuningdek, san'at darslarida olingan bilim va ko'nikmalar boshqa fanlarni o'zlashtirishda ham yordam beradi. Shu bois tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini, qiziqishlarini hisobga olgan holda, bosqichma-bosqich, tizimli yondashuvni yo'lga qo'yish estetik tarbiya samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nabiyeu, B., & Usmonova, Y. (2025). NATYURMORT JANRINING RIVOJLANISH TARIXI VA BOSQICHLARINI O'RGANISHNING AHAMIYATI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 196-200.
2. O'G'Li, B. A. A., & Anvarova, X. I. Q. (2025). Ranglarning xususiyatlari va insonlarga ta'siri. Science and Education, 6(6), 753-757.
3. O'G'Li, B. A. A. (2021). Talabalarda kompozitsiya tuzish va tasvirlash mahoratlarini takomillashtirishda shakllarni masofada ko'rish texnologiyalarini rivojlantirish. Science and Education, 2(9), 333-343.
4. Nabiyeu, B. A. O. (2025). The importance of using interactive methods in developing the creative competence of primary school students. Science and Education, 6(10), 461-465.
5. Komoldinov, S., & Ubaydullayeva, M. (2025). O'RAL TANSIQBOYEV IJODIDA O'ZBEKISTON TABIATINING IFODA ETILISHI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 268-272.
6. Abdiraslov, S., & Komoldinov, S. (2025). QALAMTASVIR MASHG'ULOTLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI VA METODLARI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 24-28.
7. Jomoldin o'g'li, K. S. SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT.
8. Adhamjon o'g'li, O. M. (2025). INNOVATION YONDASHUV ASOSIDA BOLALARINI DEKORATIV RASM CHIZISHGA O'RGATISHNING DIDAKTIK AHAMIYATI. IMRAS, 8(6), 142-147.
9. Adhamjon o'g'li, O. M. (2025). NATYURMORT TUZISH VA UNI TASVIRLASH USULLARI. INTELLECTUAL EDUCATION TECHNOLOGICAL SOLUTIONS AND INNOVATIVE DIGITAL TOOLS, 3(33), 75-80.
10. ogli Oktyabrov, M. A. (2025). THE EMOTIONAL EXPRESSION OF ARTISTS THROUGH COLORS AND THE PSYCHOLOGICAL EFFECT OF COLORS IN ARTWORKS. European Review of Contemporary Arts and Humanities,

1(4), 30-34. Sattarov, F., & Ashanova, G. (2025). TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA PEDAGOGIK RASM CHIZISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 145-149.

11. Sattarov, F., & Abdulaxatova, F. (2025). KUNDALIK HAYOT MAVZULARDAGI DASTGOHLI RANGTASVIRIGA OID MAVZULI KOMPOZITSIYA ISHLASH. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 141-144.

12. Sattarov, F. (2025). ZAMONAVIY BINOLARDA INTERER DIZAYN QISMIDA ZAMONAVIY TASVIRIY SAN'AT. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 15-18.

13. Islomovich, S. F. (2023). RANGTASVIRDA MANZARA JANRINING O'ZIGA XOS TOMONLARI. EDUCATION, 2(16), 269.

14. Болтабоев, А. (2023). Приемы выполнения черновиков в процессе обучения студентов на занятиях изобразительного искусства. Общество и инновации, 4(4/S), 209-213.

15. Xasanboy o'g'li, B. A. TALABALARNI KASBIY-PEDAGOGIK QOBILYATLARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. Economy and Innovation ISSN, 2545-0573.

16. Xasanboy O'g'li, B. A. O'quv jaryonida qalamchizgi va qoralamalarni bajarishda talabalarni kasbiy-pedagogik kompetensiyasini rivojlatnirish texnologiyasi. Scientific bulletin of namsu-научный вестник намгу-namdu ilmiy Axborotnomasi–2023-yil_7-son.

17. Raximov, H., & Abdullayeva, S. (2025). 5-SINF O'QUVCHILARIGA TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA NATYURMORT ISHLASHNI O'RGATISH. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 191-195.

18. Raximov, H., & Abdinabiyeva, M. (2025). O'QUVCHILARGA KULOLCHILIK SAN'ATINI O'RGATISHNING NAZARIY MASALALARI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 219-223.

19. Raximov, H. (2025). O'QUVCHILARGA MANZARA JANRINI O'RGATISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI O'QIRI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 214-218.

20. Umarjon o'g'li, H. R. (2021). Technologies for Improving Composition and Drawing Skills Based on the Rules of Composition. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 9(12), 765-767.

21. Рахимов, Х. (2023, December). ТАСВИРИЙ САНЪАТ НАМУНАЛАРИ ОРҚАЛИ САНЪАТШУНОСЛИК СОҲАСИГА ТАЙЁРЛАШ. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: "Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions" (Vol. 1, No. 01).

22. Abdullayev, O. E. (2021). The impact of historical monuments on human spirituality. *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(8), 263-268.

23. Shokirjonovna, S. G., & Ergashevich, A. O. (2024). THE TECHNOLOGY OF CREATING A THEMATIC COMPOSITION: INTERPRETING COMPOSITIONAL ISSUES IN PAINTINGS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(2), 12-14.

24. Ibrokhimjonovna, K. I., & Ergashevich, A. O. (2024). EXPLORING THE SCIENTIFIC CHANGE OF COLOR RELATIONSHIPS IN THE LANDSCAPE GENRE. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(2), 18-21.

25. Abdullayev, O. E. (2021). Establishment and development of Uzbek theater. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(9), 434-440.

26. Badriddinovich, O. B. (2024). TASVIRIY SAN'AT RIVOJIDA UYG'ONISH DAVRI AHAMIYATI. SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI, 7, 6-10.

27. Suyarov, N. T., & Erkaev, E. T. (2021). IMPLEMENTATION OF NATIONAL-REGIONAL COMPONENT IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS*, 2(08), 117-121.

28. Suyarov, N. T. (2021). Implementation of the national-regional component in the educational process. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 11(11), 511-514.

29. Suyarov, N. (2019). TIPS AND METHODS OF USING NATIONAL FOLKLORE IN APPLIED ART LESSONS. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 1(3), 321-325.